

**PHUROFESA VHO MANDLA MAKHANYA
ṬHOHO YA YUNIVESITHI NA TSHAṆDA TSHA
MUTSHANTSẸLARA: YUNIVESITHI YA AFRIKA TSHIPEṂBE
U ṬANGANEDZA VHAENI: SAMITHI YA DZỊṬHOHO YA
YUNIVESITHI
MUẠṬANGANO WA KHA THIMU14 ṬHANGULE 2020**

- Vhatshimbidza Mushumo, Phurofesa Vho Makoe na Vho Letseka
- Phurofesa Vho Ndlovu na vhashumisani kha ndangulo khulwane, na ndangulo nyengedzedzwa..

Ndi a vha ṭanganedza vhọthe. Ndi zwavhụdi vhukuma u dovha ra amba rọthe hafhu naho ri kha nyimele i songo ḍowelea. Zwa zwino ri vho tou vhona u nga ndi yone nḍila ya u tshimbidza zwithu zwashu “yo ḍoweleaho ntswa”, ngeno zwi a mangadza u vhona uri matshilo ashu o shanduka hani u bva Ṭhafamuhwe ṇanwaha, na uri vhunzhi hashu ro ṭavhanya hani u ḍiḍowedza.

Ndi a tenda uri ndi vhukoni ha vhụḍowedzi – zwịnwe zwifhinga nga nḍila dza ndeme – zwo khwạthisedzaho hu si u vha hone hashu vhu sa gumi sa lushaka, fhedzi zwine na zwone zwa vha zwa ndeme, ndi vhukoni hashu ha u guda u shumisa ngudo dzashu, na

u aluwa ri tshi ya phanda. Avho vha songo kona u ita izwo kundelwa vha dovha vha xela na u hangwiwa lwa tshifhinga tshilapfu.

Hei ndi ngudo ine ra khou i guda sa Unisa zwa zwino – nga “tshifhinga tshone” sa zwine vha zwi ambisa zwone. Fhedzi a si uri a zwi athu u vhuya zwa itea Unisa. Ndo di dzula ndi tshi bula uri u vha hone lwa tshifhinga tshilapfu na u bvelela ha Unisa ndi nga nzwambo wa vhukoni ha u kunda na u shanduka na nyimele ine shango lashi la diwana li khayo. Yunivesithi yo ima lwa miwaha ine ya swika 150, nahone izwi ndi u swikelela hu hulwane, hu si na ndavha uri muthu u zwi vhonisa hani.

Fhedzi vhashumisani, u vha hone lwa tshifhinga tshilapfu ha Unisa na miwaha ine ya hovhelela 71, i mugetshedza pfunzo ya nga nnda ya maimo, zwi nga si tou vha nga nzwambo wa u kona u shanduka fhedzi. Hu na dziwe nungo tharu dzo khwathisedzaho uri Unisa i dzule i tshiimiswa tsha mathakheni tsha ODeL kha dzhango. Hezwi ndi vhudifhinduleli hashu na tshipikwa tshashu na ndeme khulwane na u dzhenelela hashu kha tshitshavha; lushaka lwa vhashumi lune lu dzhielaho ntha vhudifhinduleli hashu na u vha na vhudikumedzeli ha u ita nga nungo u itela u nkedza matshudeni ashu tshenzhelo ya u guda ya khwinesa; na bono line

Ja elana na thodea dza pfunzo na madzangalelo a mveledziso a vhathu vhashu – a lushaka na a dzhango. Ndi tama u amba zwiṭuku nga ha tshiṅwe na tshiṅwe tsha izwi tshi nga ngomu kha nyimele ine Unisa ya ḍiwana i khayō zwino.

Tsha u thoma, ri tea u vhudzisa uri ri khou shuma hani musī zwi tshi ḍa kha u ṭanganedza vhuḍifhinduleli na tshipikwa tshashu. . lwa mulayo ro no ḍi anḍadzwa, u ḍikumedzela, u ṅewa vhuḍifhinduleli na u lambedzwa sa yunivesithi ya ODeL, nga Milayo yashu. Fhedzi muthu u vha na vhuḍipfi ha u nga ri hu na u sa pfesesa zwavhuḍi uri izwi zwi amba mini kha vhaṅwe vhathu, nahone vhaṅwe vha nga vha vha khou humbula uri a zwi na ndavha uri zwi amba mini. Kha vha ri ndi vha vhudze uri kha nyimele yashu, hu na liṅwe sia ja zwine ra vha zwone line ra tea u li dzhiela nṯha, na u vha yunivesithi *nyangaredzi*, na u tea u ḍivhudzisa uri zwa vhukuma ri a tea u vha izwo na. Ndo pfa nga ha iṅwe yunivesithi ine ya ḍo dzula i tshisinadzina ine yo no ḍi thoma u litsha izwi zwa tshipiḍa itshi tsha tshipikwa tshayo nahone muthu u a fulufhela uri hu nga vha hu si na tsho khakheaho kha izwo, fhedzi ndi pfa u nga zwi ḍi fhedzisela zwo vha somela saizwi ri nga si sokou ri tsho be shango ndi matakadza hu na phambano iyi.

Vhashumisani, rothe ri a divha ndivhadzo ya zwinozwino ya Thimu ya Mushumo ya Minisita ya u sedzulusa hafhu Unisa kha zwiteŋwa zwo vhalaho zwo kovhekanywaho fhethu ha nnyi na nnyi. Kha izwi hu na zwine Minisita vha ri “u sudzuluwa kha tshipikwa” nga ŋwambo wa nyaluwo khulwane ya tshivhalo tsha matshudeni matuku ane a khou badelelwa nga maanda nga NSFAS. Saizwi rothe ri tshi zwi divha, uri vha a swika 170 000. A thi nga do tou dzhenesa kha uri mbilaelo i nga vha i khou vhangwa ngani kha Minisita, saizwi ndi sa todi u humbulela. Ndi khwine ndi litshe thero iyi u itela therisano dza tshiofisi na MTT musi tshifhinga tshi tshi tenda.

Zwine nda khou toda u sedza zwone ndi inwe ya mbilaelo dzo bulwaho nga Minisita, ire, u bvelela hashu hu re fhasi na tshivhalo tsha phimo, a si sia line la nga hanedzwa. Rothe ri a zwi divha uri hezwi zwi disa u nyofho khulu kha u vha hone lwa tshifhinga tshilapfu nahone zwi tea u ambiwa nga hazwo arali ri khou fulufhela u vhulunga Yunivesithi yashu. Ndo dzulela u amba nga ha masiandaitwa a nyimele iyi saizwi i tshi kwama mutikedzelo washu nga ndila i si yavhudi. U kundelwa u imedzana nazwo zwi khombo kha riŋe. Ndi nga humbela vhashumisani na riŋe vha zwa Masheleni uri vha ite murekanyo wa tshihadu na u vha vhudza masiandaitwa a si avhudi nga ndila dza zwa masheleni a u

kundelwa hashu kha sia ili. Zwenezwo vha na vhudifhinduleli ha u fara dza khwaṭha kha u ita mushumo wavho, hoṭhe hune vha vha hone kha mutevhe wa kushumele kwa Yunivesithi, uri hu kone u vha na u khwinisea kha sia ili.

Inwe mbilaelo yo bulwaho nga Minisiṭa ndi zwa uri a ri na pulatifomo ya thekhinoḽodzhi i elanaho na tshifhinga itshi tsha zwino na vhukale na u kona u shumana na Tshivhalo tshashu. Afha ndi hune kuvhonele kwa Minisiṭa kwa tshiimiswa tshine tsha vha “tshihulwanesa u nga kundelwa” kwa bva hone. Ndi dzhiya izwi u amba uri vhuhulu hashu vhu tea u elana na thekhinoḽodzhi dzo teaho u itela uri ri kone u shuma zwavhuḽi hu si na u thithiswa. Roṭhe ri a kona u vhona uri sisiṭeme ya ifa ḽashu ḽa zwino a i na vhumatshelo; zwenezwo zwine zwa ḽo vhulungwa zwa ri shandukisela kha ODeL. Ri a zwi ḽivha uri ro vha ro fulufhela uri zwi ḽo itea miṅwahani miraru u ya kha miṭanu fhedzi zwi nga si kona u lindela musi hu na khaedu dza KHOVIDI-19 dze ra livhana nadzo, nga maanḽa u bva nga Ṭhafamuhwe ṅaṅwaha.

Dwadze ḽa KHOVIDI-19 ḽo engedza inwe tshanduko ine ya tea u dzhielwa nṭha, nga maanḽa musi zwi tshi ḽa kha tshiedziswa tshashu tsha vhubindudzi. U bva tshe ha vha na nyiledzo ro vha ri khou shuma ri sa imi u itela uri ri vhe na tshiedziswa tsha kha

lubuvhisia tsho khwaṭhaho. Hezwi zwi amba uri hu tea u vha na u khwiniswa ha mashumele ashu na a matshudeni ashu, na kuhumbulele. Izwi zwi hone kha Tshiṭirathedzhi tsha 2030 na APP nahone, arali zwi hone, zwo katelwa u swika ngafhi? Hu tea u itwa mini kha Samithi iyi u livhana na izwi?

Tsha vhuvhili, vhashumisani, ndo bula uri lushaka lwa vhashumi vhashu lune lwa vhona vhudifhinduleli hashu na u lwa nga nungo dzoṭhe u ṅekedza tshenzhelo ya u guda ya khwinesa kha matshudeni ashu. Ndi tea u amba uri ndo mangadzwa nga vhudikumedzeli ho sumbedzwaho nga vhunzhi ha vhashumi vhashu kha sia ili, nga maanda u bva tshe ha vha na nyiledzo. Hezwi zwo vha zwi songo leluwa saizwi ri khou bvela phanda na u mbilimbidana na vhukondi vhune ra ṭangana naho - ḍuvha na ḍuvha. Naho zwo ralo hu na vhudikumedzeli uvhu, vhashumisani, ri tea u livhanya izwi na yunivesithi ntswa ine ya khou bebwa hafhu u bva kha u thithiswa he ha vha hone u bva 2015 na zwine ra tea u ita u ya nga ha thikhedzo ine ra i ṅekedza vhashumisani na riṅe na matshudeni ashu. Musi ri tshi amba, nga ha tshaka dza vhudavhidzani dzo fhambanaho, nga ha ṅdivho yo dzhenelelaho kha nyimele na u vhona yunivesithi na vhupo hayo kha sekhithara, dzhango na ḷifhasi, na kuhumbulele kwa tshanduko ine ya tea u itea kha zwa u kovhekana tshiimiswa tsha mbonalo ntswa na u

dikumedzela kha lwendo. Ndi a tenda uri ri a kona u zwi ita hezwo, fhedzi muthu u humbulela uri ndi zwinzhi, hu si zwiṭuku zwine zwa ḑo humbelwa kha vheiwe kha miṅwedzi na miṅwaha i ḑaho musi ri khou ḑiwanulula vhukati ha zwiimiswa zwa ndeme zwa lifhasi, zwa lushaka na zwa sekhithara zwi re na u thithiswa hune ha ḑo dzula hu dzula hu mihumbulo i sa fheli, nahone i vhavhaho u bva tshe ha vha na u wa ha ikonomi ha 2008. Yunivesithi i ḑo humbela zwavhuḑi na u khwaṭhisedza ndivho yayo.

Tsha vhuraru, tshi re tsha u fhedzisela vhashumisani, ndo amba zwa Unisa i re na bono li elanaho na ṭhoḑea dza pfunzo na madzangalelo a mveledziso a vhatu vhashu – a lushaka na a dzhango. U tendelana, zwi ṭoḑa ndivho ya tshiimiswa na u pfesesa zwithu kha nyimele zwine nda khou tou bva u zwi bula, zwine zwa kona u shumiswa kha u nyolo ya muhumbulo kana nga thyeori dza zwiṭirathedzhi zwi ḑivheaho. Nḑivho iyo – ine ya dovha ya, katela kupfesesele kwo dzhenelelaho kwa ndaulo yashu, vhuvhusi na muhanga wa u tevhedza, ku ḑo ṅekedza muhanga u pfaḑzaho musi zwi tshi ḑa kha tshiedziswa tsha vhurangaphanda, tshiedziswa tsha vhubindudzi, tshiedziswa tsha kufunzele na tshiṭirathedzhi tshashu. Arali tshiṅwe tsha zwiteṅwa izwo tsha bva nḑilani kana tsha thoma u kuḑana na kuṅwalele kwashu, ri ḑo livhana na khaedu khulwane vhukuma. Ndi tshi tou zwi leludza, vha

tea u divha na u pfesesa nyimele yavho, vhukoni havho na zwine vha nga zwi ita. Kuhumbulele ndi kwone kune kwa ri endedza na u ri nea mafulufulu kha zwine ra ita, fhedzi kuhumbulele ku tea u elana na vhudifhinduleli he vha newa hone.

Vhashumisani, zwishumiswa zwashu zwi kha mutsiko muhulwane. Zwino, u fhirisa u thomani, vhalanguli vhashu ha Yunivesithi na zwishumiswa zwayo zwi tea u vha zwa nthesa na u vha na tshirunzi tshihulwane, ho zwi dzhielwaho ntha zwi si na vhukhakhi nahone zwa nyito zwine zwa pfuka afha nahone zwino, u ya kha vhumatshelo ha vhana na vhaduhulu vhashu vhune vha do vhu fara sa ifa.

Ndi tshi khunyeledza, vhashumisani, ndi vhona uri Mbekanyamushumo yashu i do vha i khou katela masia othe e nda a kwama. Zwavhudivhudi, ndivho ya samithi iyi ndi u tsireledza mañwalwa e ra vha ri khou shumana nao lwa miñwedzi zwino. Zwenezwo, ndi khou humbela uri ri shumane nao ro vula mihumbulo ro sedza u thithiswa ha zwino hune ra khou livhana naho, na uri zwi amba mini kha riñe sa yunivesithi, matshudeni na vhashumisani u ya phanda. hezwi ndi mushumo muhulwane nahone ro tea u vha na mvelaphanda. ndi vhudifhinduleli hashu rothe u kwhathisedza uri tshigwada itshi tsha vhurangaphanda tshi

khwaṭhisedza u sa nyetḥa na u bvelela kha Yunivesithi yashu, hu
si u wa hayo.

Ndi a livhuwa.